

Behov av yrkeshögskoleutbildning inom funktionshinderområdet

Inom funktionshinderområdet finns en mängd olika verksamheter, som utifrån lagstiftning ger stöd och service till personer med funktionsnedsättning. Inom verksamhetsområdet arbetar chefer och medarbetare inom boende, daglig verksamhet/ sysselsättning, korttidstillsyn och barnboenden, samt personliga assistenter. Dessa utför många gånger väldigt komplexa och kvalificerade arbetsuppgifter som kräver hög kompetens. Det har under lång tid varit svårt att rekrytera medarbetare med rätt kompetens. Det beror på att det inte har funnits någon riktigt bra grundläggande utbildning på gymnasienivå. När det gäller grundläggande nivå har vi dock förhoppningar på att de nya gymnasieprogrammen, Barn- och fritidsprogrammet och Vård- och omsorgsprogrammet kommer att ge bättre kompetens på gymnasienivå. Inget program på gymnasienivå kan dock ge all den kunskap som verksamheterna behöver. När det handlar om att beskriva kompetensbehovet på eftergymnasial nivå, kan det många gånger handla om samma kompetensområden som finns på gymnasial nivå. Detta beroende på att den gymnasiala nivån endast ger en *grundläggande* kunskap, medan eftergymnasial utbildning kan ge en mer *fördjupad* kunskap.

Med detta som bakgrund vill Nationella Kompetensrådet belysa behovet av eftergymnasial utbildning. Vi hoppas att Yrkeshögskolan kan vara en väg, såväl för att kunna utbilda sig till yrken inom verksamhetsområdet, som för yrkesverksamma som behöver vidareutbilda sig. Det är viktigt för att säkra framtida kompetens inom verksamhetsområdet.

Carpe är ett ESF finansierat utvecklingsprojekt inom funktionshinderområdet i Stockholms län och som tagit initiativ till bildandet av kompetensrådet. I projektet deltar chefer och medarbetare som arbetar i kommunala utförarverksamheter inom funktionshinderområdet, såsom boende, dagliga verksamheter, korttidshem, barnboenden och inom personlig assistans. Totalt omfattas över 7000 personer från 19 kommuner.

Till grund för den kompetensutveckling som genomförs i Carpe ligger kompetensanalyser från 19 kommuner. Analyssammanställningen ger en samlad bild av kompetensutvecklingsbehov inom hela funktionshinderområdet. Det som efterfrågas i analyserna är ämnesområden som flest medarbetare på arbetsplatsen behöver utökad kompetens i och ämnesområde(n) som någon på arbetsplatsen bör utveckla (eller vidareutveckla) spetskompetens i. (Analyssammanställningen bifogas)

Utifrån en samlad bild av analyserna blir det tydligt att behovet av spetskompetens är starkt kopplat till vilken typ av målgrupp verksamheten är till för. Exempelvis i verksamheter som riktar sig till personer med autismspektrumstörning behöver alla i arbetsgruppen ha fördjupad kunskap kring autismspektrumtillstånd och någon person kan behöva ytterligare spets, kanske i form av exempelvis specialpedagog. Det gör att så gott som alla de kompetensområden som finns i analyssammanställningen kan behövas även på eftergymnasial nivå.

Det blir tydligt att arbetsplatserna är i behov av att någon har spetskompetens inom samma ämnen där många behöver ha grundläggande kunskap. Det kan handla om spetskompetens i t.ex. kvalitetsarbete, dokumentation, lagstiftning, kost och hälsa, sjukvård, kognitivt stöd och etik för att kunna ge kontinuerlig kollegiehandledning i det dagliga arbetet.

Genom Carpe finns en god bild över kompetensbehovet inom funktionshinderområdet i Stockholms län. Under våren 2010 arrangerade Carpe en första nationell konferens om kompetens inom funktionshinderområdet. Intressant är att de kompetensbehov som framkom vid den nationella konferensen, överrensstämmer väl med de kompetensanalysresultat som finns i Carpe.

Vid den nationella konferensen diskuterades även frågan om behovet av olika utbildningsnivåer. Frågan som ställdes var:

Behövs olika utbildningsnivåer? Om ja, vilka? Motivera!

Resultatet av den diskussionen blev:

Olika utbildningsnivåer behövs för att täcka kompetensbehovet i en komplex och mångfacetterad verksamhet, för att höja kvalitén och öka status på yrket, samt för att skapa karriär- och utvecklingsvägar. Ett grundkrav bör vara minst gymnasieutbildning med funktionshinderinriktning. Påbyggnadsutbildningar och ”spetsutbildningar” bör finnas inom yrkeshögskola och högskola/universitet.

Konferensdokumentation och mer om Carpe finns på www.projektcarpe.se

I Carpe har ett arbete med att formulera yrkeskrav för verksamhetsområdet (bifogas) pågått under två år. Yrkeskraven beskriver de *generella* kunskaper som medarbetare inom verksamhetsområdet ”stöd och service till personer med funktionsnedsättning” behöver ha, oavsett var man arbetar inom funktionshinderområdet. Det nationella kompetensrådet står bakom de framtagna yrkeskraven. Den kompetens som efterfrågas i verksamheterna på eftergymnasial nivå kan till stor del sägas utgå från dessa yrkeskrav.

Yrkeskraven beskriver kunskaper utifrån tre nivåer:

Kännedom

Kunskap

Insikt

Dessa yrkeskrav behöver vidareutvecklas till både fördjupade och specifika yrkeskrav. Ett sätt att se vilken kompetens som behövs på eftergymnasial nivå är att utgå från de framtagna yrkeskraven och öka nivån av kunskap, dvs det som i de generella ligger på *kännedom* i stället ligger på *kunskap* samt fler på *insikt*.

Arbetet inom funktionshinderområdet har förändrats från att ha varit ett vårdande arbete till att nu ha fokus på att stödja. Det gör att kunskaper om pedagogiskt arbetssätt är viktigt även om omvårdnads kunskap i vissa verksamheter också behövs.

Det finns ett stort kompetensbehov gällande olika funktionsnedsättningar och dess konsekvenser. I det ligger även kompetens kring bemötande, kommunikation och hjälpmedel, såväl kognitiva som andra hjälpmedel, samt kunskaper om att förebygga och hantera problemskapande beteenden exempelvis genom lågaffektivt bemötande. Olika funktionsnedsättningar och dess konsekvenser är ett område som gymnasieskolan i bästa fall kan ge *grundläggande* kunskaper om, men det behövs mer.

Det handlar även om kompetens kring funktionsnedsättningen (exempelvis utvecklingsstörning eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar) i *kombination* med exempelvis missbruk, våld, psykisk ohälsa, återhämtningsinriktat arbetssätt etc.

Ett annat område där det behövs mer kompetens är att arbeta med personer med utvecklingsstörning och/eller autism och åldrande. Det får sägas vara ett relativt nytt kompetensområde, då dessa personer tidigare inte blev så gamla.

Ytterligare ett område är att utveckla den nya yrkesroll som krävs för att i såväl daglig verksamhet som i boende ge rätt stöd till arbete och/eller studier. För att nå målen i regeringens strategi att utbildning och/eller arbete för personer med funktionsnedsättning ska öka, krävs nya kunskaper hos medarbetare som ger stöd och service till (en del av) dessa personer i daglig verksamhet och boende. Det gäller främst personer med lindrig utvecklingsstörning eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, som med rätt stöd skulle kunna nå, få och behålla ett arbete eller studera. Det handlar till del om en förändrad yrkesroll, där samverkan med andra och kunskap om olika myndigheters uppdrag och vilka möjligheter som finns, blir allt viktigare. Det handlar även om kunskaper i coachande arbetssätt.

Ett viktigt område på eftergymnasial nivå är kompetens i pedagogisk vägledning för att kunna handleda/ vägleda kollegor i arbetsgruppen samt leda utvecklingsarbete på sina arbetsplatser.

För att kunna ge stöd som lyfter fram det friska, det som fungerar och som bidrar till utveckling av individer krävs ett salutogent förhållningssätt. Det salutogena förhållningssättet bör därför genomsyra all utbildning som ska leda till arbete som innebär att stödja människor till utveckling.

Kunskaper om hur man stödjer olika brukare till självbestämmande, att göra val och vara delaktiga är viktiga. Att arbeta med brukarinflytande, uppföljning och utvärdering är andra områden som behöver utvecklas.

Entreprenörskap, exempelvis vid konkurrensutsättning, är ett nytt område för våra medarbetare och som behöver utvecklas.

Att det behövs utbildning på eftergymnasial nivå är givet. Varken dagens eller morgondagens gymnasieprogram kan ge all den kunskap och kompetens som behövs inom verksamhetsområdet. Verksamheterna inom funktionshinderområdet har en stor spännvidd och kräver olika kompetens. Det kan handla om arbete som personlig assistent till en person med omfattande funktionsnedsättning som behöver mycket omvårdnad, kanske i livets slut. Det kan lika gärna handla om att fungera som boendehandledare i ett boende med unga vuxna med lindrig utvecklingsstörning som ska lära sig att stå på egna ben, eller stöd till personer med psykisk funktionsnedsättning som behöver motiveras att överhuvudtaget ta emot det stöd som de har behov av för att klara vardagen. Dessa exempel kräver olika kompetens, även om frågor som rör bemötande, etik och värdegrund är gemensamt.

Förhoppningsvis ger denna beskrivning en bild av att det inte är en utbildning inom yrkeshögskolan som behövs, utan flera. Dessutom hoppas vi att det kommer att bli nationella kursplaner för de utbildningar som beviljas. Det skulle göra att likvärdig utbildning skulle kunna erbjudas på flera håll i landet och därmed bidra till att tydliggöra verksamhetsområdet och säkerställa lika hög kvalitet i alla verksamheter oavsett var de finns geografiskt.

Ovanstående beskrivning av kompetensbehov på eftergymnasial nivå bidrar förhoppningsvis till att ge en bild av den kompetens som behövs i verksamheterna nationellt. Det finns förstås därutöver specifika lokala eller regionala behov av kompetens. Dessa kompetensbehov kan kommuniceras med de regionala samordnarna för kompetensplattformarbetet.

2011-10-04

Nationella kompetensrådet
genom Carin Bergström
Projektledare Carpe